

BYGHERRERAPPORT

VMÅ 2578

Stenildhøjbakken 8

Ved arkæolog
Lars Rasmussen

Aars by, Aars, matr. nr. 7ax

Aars Sogn

Aars Herred

Region Nordjylland; tidligere Aalborg amt.

Stednr. 120814 sb. nr. 74

Indhold

Indledning	3
Tidstavle.....	4
Udgravningens resultater	6
Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	8
Landskabet	9
Udgravningens data.....	9
Udgravningens metode	9
Litteratur.....	10
Andre fund og fortidsminder.....	10
Fremtidigt arbejde	12
Dato og underskrift	12

Indledning

Museets arkæologiske undersøgelse af gravhøjen blev foretaget i forbindelse med udstykning af parcelhusgrunde. Bygherren var Vesthimmerlands Kommune. Den undersøgte gravhøj skal ses i et større perspektiv sammen med tidligere undersøgte fortidsminder og de endnu ikke undersøgte, men registrerede fortidsminder i området. Fremtidige undersøgelser af de resterende fortidsminder kan gøre billedet af de forhistoriske aktiviteter på Stenildhøjbakken mere nuanceret.

Udgravningen blev iværksat på baggrund af Museumslovens kap. 8 § 23 – 27, der omhandler samarbejde i planlægningsfasen mellem museet, planmyndighederne og bygherren, samt undersøgelse af den arkæologiske kulturarv.

Bygherre:

Vesthimmerlands Kommune
Himmerlandsgade 27
9600 Aars

Udgravningsansvarlige:

Museumsinspektør Mag. art. Bjarne Henning Nielsen
Daglig leder BA. Lars Rasmussen

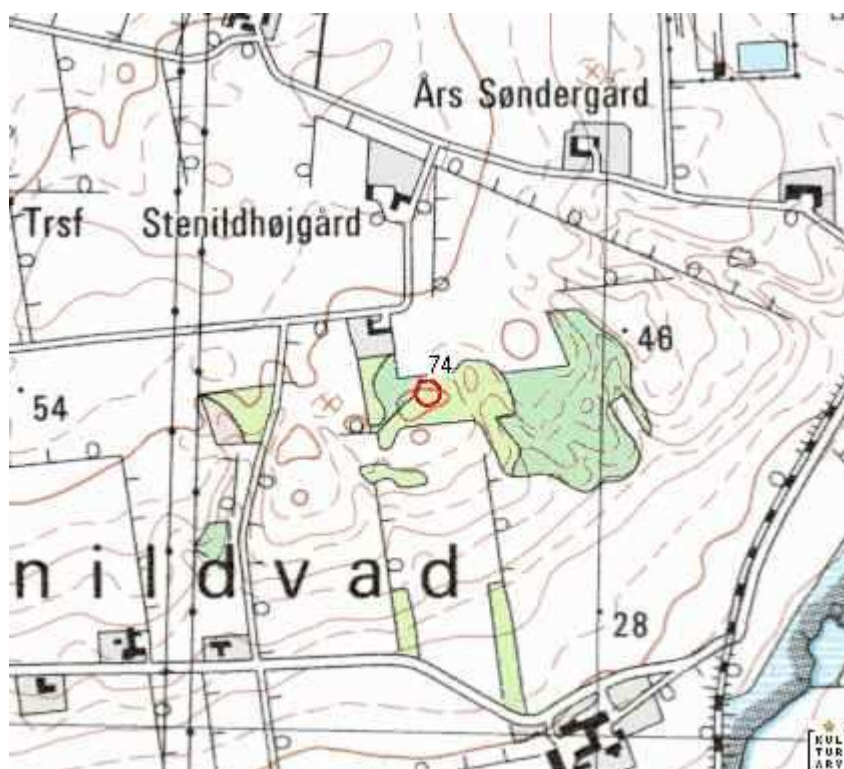
Maskinindlejning:

Dennis Madsen
Sjøstrupvej 44
Gislum
9600 Aars
Mobil: 2250 6153

Skurvognsleje:

Houmann Materieludlejning a/s
Industrivej 5
9600 Aars

Kort over lokaliteten

**Figur 1: Kort 1:25.000, Ikke målfast.
Med udgravningen indplaceret som en rød cikel centralt i billedet.
Kilde: www.dkconline.dk**

Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidligneolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglemosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område.

Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og skifter til yngre romersk jernalder omkring 160 e.Kr. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder.

Udgravningens resultater

Højen var forholdsvis velbevaret ved udgravningens start. Desværre var der udført en plyndringsgravning i dens centrale del. Plyndringen er måske udført i forbindelse med bygningen af jernbanen i 1891-93, som lå nogle hundrede meter syd for højen eller i forbindelse med opdyrkningen af området i 1912. Ved plyndringen blev der gravet et stort hul i højens centrale del. Denne metode er blevet benyttet i forbindelse med talrige plyndringer af gravhøje rundt om i landet. Nedgravningen har ødelagt den centrale grav i højen fuldstændigt, den har desuden medført, at de øverste centimeter af den sekundære urnebrandgrav er omrodet.

Fra selve centralgraven er ikke bevaret fund, da de, der måtte have været i centralgraven er forsvundet ved plyndringen. Det eneste fund i forbindelse med plyndringshullet var en lille ca. 30 cm lang jernstang, som gravrøverne har efterladt eller glemt på bunden af deres nedgravning. Jernet er forholdsvis moderne og en plyndring i forbindelse med opdyrkningen eller jernbanebyggeriet må være et rimeligt gæt.

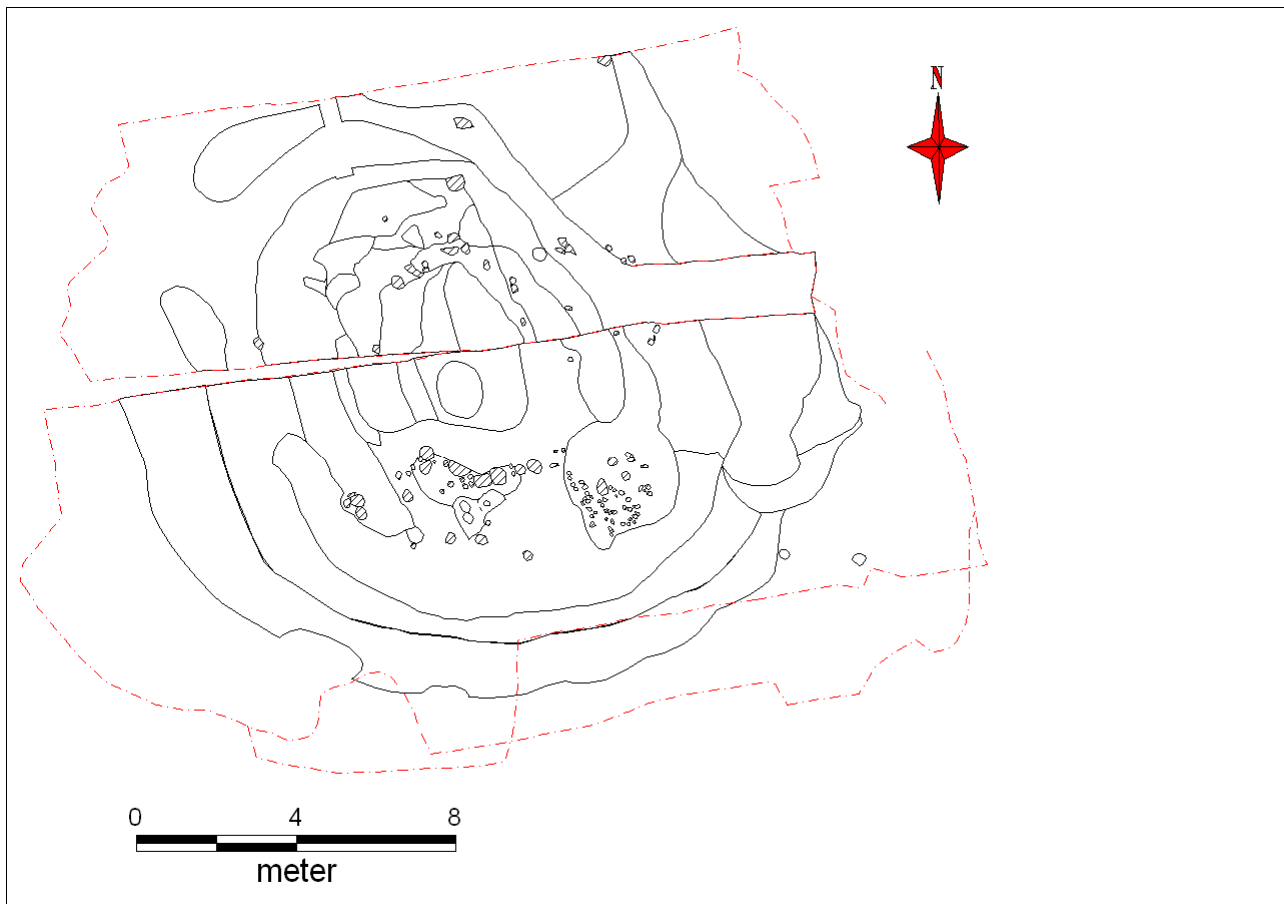
På trods af plyndringen har højen alligevel givet nogle gode informationer om gravskikken i bronzealderen. Der var for eksempel en lille stenlægning mod sydøst. Stenlægningen har været ca. 1,5m i diameter og dens ydre kant følger højfoden pænt rundt. I andre tilfælde ved lignende stenlægninger har de været placeret i forbindelse med en urnegrav nedsat i højens kant. Gennemset er de fleste gravhøje bygget i bronzealderens ældre del eller i yngre stenalder, og kun et fåtal er opført i yngre bronzealder eller jernalderen. I de efterfølgende perioder i forhistorien er sekundære begravelser i højene, eller i forbindelse med dem, forholdsvis almindelige. De sekundære grave kan enten være nedsatte i højens rand eller være nedsat mere centralt i højen som det er tilfældet her.

Højen på Stenildhøjbakken var opbygget med en ydre grøft rundt om højens rand, og centralt har der rundt om den oprindelige grav været en mindre stenkreds. På oversigtsplanen i figur 3, side 8, er den sydlige del af stenkredsen meget tydelig.

Figur 2: Højens sydside under den første afrensning. I midten af billedet ses rester af stenkredsen omkring centralgraven.

Gravhøjen viste sig ved udgravningen at være delvist opbygget af undergrundssand og tørv. Der er registeret flere lag tørv i højens ydre del, mens kernen er konstrueret af undergrundssand. Centralt i højen fandtes en rund stenkreds. Stenkæden har formentligt indrammet den plyndrede centralgrav.

Figur 3: Oversigtsplan over højen efter muldafrømningen. Centralt ses en lille oval nedgravning. Dette er en urnebrandgrav fra bronzealderens yngre del.

Urnegraven var nedgravet gennem den eksisterende høj, forholdsvis centralt i højen, i fylden var flere brændte ben fra den døde. Knoglerne er ikke analyseret endnu, men der er nogle forholdsvis store fragmenter af knogler, så det vil være muligt at få oplysninger som alder og køn. Ud fra urnens karakteristiske stiltræk dateres graven til ca. 1100- 900 f. Kr.

Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Det samlede højkompleks på Stenildhøjbakken er af stor betydning for vores opfattelse af gravskikken i den seneste del af bondestenalderen og specielt bronzealderen. Der er ved andre arkæologiske udgravninger undersøgt flere overpløjede gravhøje og begravelsesrelaterede kult anlæg. De fleste af højene er blevet helt eller delvist sløjfet i forbindelse med områdets opdyrkning omkring 1912. Der findes grave fra den sene bondestenalder og helt frem til romersk jernalder. Det er yderst sjældent, at man med moderne arkæologiske metoder får lejlighed til at udføre omfattende undersøgelser af bebyggelse med tilhørende nekropol fra forhistorien.

Samlet set har undersøgelserne indtil videre fra Stenildhøjbakken kastet megen ny viden af sig. Der er blandt andet opnået indsigt i den yngre bronzealders rituelle handlinger i forbindelse med

begravelsen af den afdøde. Der er fundet to kulthuse fra perioden. Desuden er der fundet et kulthus fra den tidligste bronzealder.

Landskabet

Lokaliteten er placeret på 4 cm kort: 1216 II NV. Se udsnit under **Andre fund og fortidsminder**. (s. 11)

Udgravningen ligger på den sydlige del af Stenildhøjbakken. Mod syd falder terrænet jævnt mod Herredsbæk.

Muldlaget var 20- 30 cm tykt, og karakteriseret af skovbundsvækst og rødder fra de nyligt fældede træer.

Undergrunden bestod af gult, stedvist gruset, stedvist leret sand. Mod vest er der en stor erosionsslugt. Gravhøjen ligger lige på kanten af denne naturlige vej op på plateauet og har således været markant i landskabet, da den blev bygget. På den modsatte side af slugten lå tidligere en høj med en lignende placering. De to høje har således flankeret en mulig processionsvej op på plateauet.

Udgravningens data

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Vesthimmerlands Museum. Her vaskes og nummereres fund, inden de stilles på museets magasin. Kun et udvalg af de genstande, som museet hvert år finder ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde. Det er muligt at få fremvist eventuelle genstande fundet under udgravningen ved henvendelse til museets arkæologer.

Fyldskifter, tolket som anlæg, er registreret som A-nr. Tolkninger af konstruktioner (huse, gårdsanlæg osv.) bestående af anlæg er nummereret: Hus 1, Hus 2.... Genstande fra udgravningen er registreret som X-nr. Trækuls- og jordprøver er tillige gemt som X-nr. Fotolisten er fortløbende, startende med film 1, billede 1. Det er registreret i hvilken form fotodokumentationen foreligger (digitalt eller analogt). Flade- og profiltegninger er registreret under T-nr., og det er anført på tegningen i hvilket målestoksforhold, de er udført.

Udgravningens metode

I dag foregår en arkæologisk udgravning ved, at man rømmer muldlaget af over et større areal. I dette tilfælde med en rendegraver. Når muldlaget er fjernet, er det muligt at se spor efter de forhistoriske anlæg, som er gravet ned under mulden. De fremstår som mørke pletter i den lyse undergrund. Dette er sporerne efter de huller, som vore forfædre gravede til f.eks. husstolper, grave og brønde. Alle anlæg blev målt ind og tegnet i et fast målestoksforhold - som oftest 1:50. Udvalgte

anlæg blev snittet med skovl og graveske, hvilket vil sige, at den ene halvdel af anlægget graves væk, hvorved dybden og formen kan registreres.

Gravhøjens konstruktion blev registreret ved et gennemgående snit fra øst til vest.

Alle snittede anlæg blev tegnet i målestoksforhold 1:20. Alle snittede anlæg bliver top- og bundnivelleret. Udvalgte feltkoordinater blev indmålt med GPS, hvorved det var muligt at lave en nøjagtig geografisk placering af de udgravede felter. I felten vurderes, om stolpehullerne kan afspejle huskonstruktioner, hegn m.v. Alt tolkningsarbejde skal være klargjort, før feltarbejdet er afsluttet. På museet skrives beretning, klargøres fund, digitaliseres tegninger og meget andet.

Der blev åbnet et udgravningsfelt på ca. 324m² ved VMÅ 2578.

Ved selve udgravningen blev jorden taget af med gravemaskine. Alle de blotlagte anlæg blev løbende ridset op med skovl og markeret med hvide søm som markeringspinde. Når der var tale om gruber, stolpehuller eller andre interessante anlæg, blev disse snittet med skovl, og profilerne blev tegnet og evt. fotograferet.

Der er fra udvalgte anlæg hjemtaget floteringsprøver, bestående af jordprøver med forkullet materiale i jorden. Der kan ved en kontrolleret gennemskylning af jordprøver fremkomme brændte frø fra korn, ukrudtsplanter m.v.

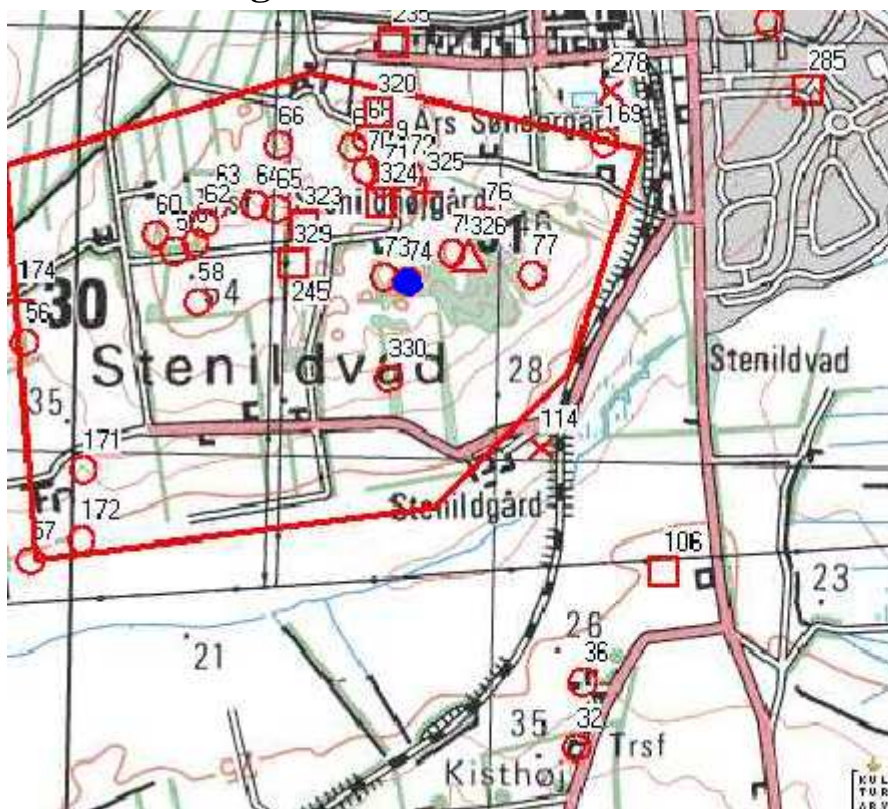
Desuden er der mulighed for arkæobotanisk at artsbestemme brændte træstykker, så man kan vurdere, hvilke sorter der blev anvendt som brændsel. Forkullede frø kan bruges til at opnå en bedre forståelse af landskabets bevoksning på bopladsens tid. De brændte planterester er oftest indsamlet eller høstet af husets eller bopladsens beboere. På den måde fremkommer også et ret nuanceret billede af, hvilke planter der blev benyttet i husholdningen.

Litteratur

Jensen, Jørgen: Danmarks Oldtid bd. 2, ”Bronzealderen 200 – 500 f. Kr.”, 2002. Gyldendal.

Kaul, Flemming: Bronzealderens religion – Studier af den nordiske bronzealders ikonografi. Det Kongelige Nordiske Oldskriftsselskab. *Nordiske fortidsminder Serie B, Bind 22*. 2004.

Andre fund og fortidsminder

Figur 4: Oversigtskort med andre fund og fortidsminder

Som det fremgår af kortet på fig. 4, er der forskellige typer markeringer. En □ markerer bebyggelse, en ○ placerer en gravhøj, et + er en grav, og et x er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning. Den store markering, som indrammer flere af lokaliteterne, er udpeget i forbindelse med den landsdækkende kortlægning af arkæologiske kulturarvsarealer af national betydning. Herved bliver de arealer i Danmark udpeget, hvor der er stor sandsynlighed for, at der gemmer sig værdifulde fund. Ved siden af de forskellige markeringer står et tal, som henfører til sognebeskrivelsen. Sognebeskrivelsen er et omfattende materiale, der befinder sig på Nationalmuseet. Materialet består af både tekster og kort. Sognebeskrivelsen blev grundlagt i 1873, hvor man begyndte de såkaldte "herredsrejser". Resultatet blev en systematisk og landsdækkende optegnelse af de danske fund og fortidsminder.

Alle lokaliteter med fortidsminder er registreret efter hierarkiet Amt(før 1970), Herred, Sogn, og Sogneberegnsningsnummer (sb. nr.).

Hver lokalitet er forsynet med et nummer(sb.nr.), der refererer til et punkt på et tilhørende kort. Antallet af numre pr. sogn varierer meget. Både de sløjfede og de eksisterende fortidsminder er registreret. Derfor kan man finde oplysninger om langt flere gravhøje m.v. end dem, der er bevaret i dag. Alle de fund, der er dukket op i tidens løb, er blevet tilføjet som nye numre i sognebeskrivelsen. Det er altså et levende og stadig voksende arkiv.

Fremtidigt arbejde

Der er ved flere lejligheder fundet både bopladsspor, gravhøje og andre begravelses relaterede anlæg som eks. kulthuse på Stenildhøjbakken. Det er museets vurdering, at der forud for byggemodning eller andet jordarbejde, skal laves prøvegravninger. Det vil være af stor forskningsmæssig betydning at eftersøge eventuelle kult anlæg eller bopladsspor.

Stedets topografi er af en karakter, der erfaringsmæssigt er velegnet til forhistoriske bosættelser, og der var i forvejen kendte fortidsminder i umiddelbar nærhed af højen. Arkæologiske undersøgelser af disse områder ville sandsynligvis kunne give flere oplysninger om områdets forhistoriske bebyggelse og gravskik og viden om udviklingen gennem tiden i disse områder.

Dato og underskrift

Aars 01/04/2008

*Arkæolog, BA.
Lars Rasmussen*